

NEV'Î ve EHL-İ BEYT HAKKINDA YAZDIĞI TERKİB-İ BEND

Nevi (Nev'î) And His Poem (Terkib-i Bend) About Ahl Al Bayt

Doç. Dr. Süleyman SOLMAZ¹

Özet

Kültür unsurlarından biri olan din, diğer kültür unsurlarını baştan ayağa etkilemektedir. Dolayısıyla din, edebiyatı da derin tesiri altına almıştır. Bu etkileme süreci sadece dinî kurallarda kalmamış olup dinî bir takım olaylar da bunda önemli rol oynamıştır. İslâm peygamberi Hz. Muhammed'in kızı Fatıma, damadı Hz. Ali, torunları Hz. Hasan ve Hüseyin'den oluşan gruba âl-i abâ denmektedir. Bu grubun başka bir ismi de Ehl-i Beyt'tir. Hane veya ev halkı anlamına gelen bu kavram ve çağrışımları Müslümanlıkta özellikle Alevilik, Bektâşilik ve Mevlevîlik gibi birçok tarikat, mezhep ve meşrepte önemli bir yere sahiptir. İslâm tarihinde Hz. Ali çok önemli bir yere sahiptir. Onun oğulları Hz. Hasan ve Hüseyin de kültür ve edebiyatımızda birçok esere konu olmuşlardır. Ehl-i Beyt; kendilerini bende-i âl-i abâ (ev halkının kölesi) olarak nitelendiren birçok şairin şiirine ilham vermiştir. Bilhassa, Hz. Hüseyin'in oğlu ve silsilenin dördüncü halkası olan Zeyne'l-âbidin, on iki imam arasında önemli bir yere sahip olup, edebiyatımızda birçok eserde karşımıza çıkmaktadır. 16. yüzyıl divan şairi Malkaralı Nev'î, bu çalışmada ele alınan şiirinde on iki imam olgusunu mensubiyeti bağlamında işlemiştir. Bu çalışmadaki amaç, ehl-i beyit sevgisinin edebiyatımıza nasıl yansıdığını, on altıncı yüzyıl şairlerinden Nev'î örneğinde ele almaktır. Çalışmamızda bu yapılmadan önce on iki imam ile ilgili genel bilgiler verilecektir. Daha sonra Nev'î'nin terkib-i bendindeki beyitler tek tek ele alınacak, Türkiye Türkçesine aktarılacaktır. Bu işlem esnasında gerekli görülen yerlerde açıklamalarda bulunulacaktır.

Anahtar kelimeler: On İki imam, Tasavvuf, Alevi-Bektâşi, İslâm, Klasik Osmanlı Şiiri

¹ Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Denizli-Türkiye ssolmaz@pau.edu.tr

Abstract

The group that consists of the prophet of Islam Hz. Muhammed's daughter Fatıma, his son-in-law Hz. Ali, his grandsons Hz. Hasan and Hüseyin is called "âl-i abâ". Another name given to that group is "Ehl-i Beyt". This concept meaning home or household has an important place in sects and ways like Alevi, Bektashi and Mawlaviyya. Ehl-i Beyt has inspired the poems of many poets who call themselves "bende-i âl-i abâ" (slave of the household). The son of Hz. Hüseyin -who is also the forth chain of the ancestry- Zeyne'l-âbidin has an important place among the 12 İmams. Zeyne'l-âbidin has a wide place also in our literature. 16th century divan poet Malkarali Nevî has mentioned the concept of 12 İmams in terms of his allegiance in the poem we have studied. The intension of this studying is explain that how the love of "Ehl-i Beyt" affected the Classical Ottoman Literature by Nevî who is a poet of 16. century. Before, some general informations about "12 İmams" will be given. And then, the parts of Nevî's *Terkîb-bend* will be handled and translated to today's Turkish. And during these we will give some informations and explains about the poem and its includes when necessary.

Keywords: On İki İmams, Islamic mysticism, Alevi-Bektashi, İslam, Classical Ottoman poetry.

Giriş

Divan şiirinin kaynaklarından biri din ve tasavvufur. Allah, peygamberler, kitaplar, melekler, kader, kaza, ahiret gününe iman gibi çok çeşitli hususlar divan şiirini hem etkilemişler, hem de ona konu olmuşlardır. Bu yazıya esas teşkil eden on iki imam inancı da bu bağlamda divanlarda karşımıza çıkan bu hususlardan birisidir.

Bentlerle kurulan uzun bir nazım biçimidir. Her bent iki bölümdür. Birinci bölüme *terkîb-hâne* adı verilir. Kıt'a da denir. Genellikle kısaca *bend* terimi kullanılır. Her bent, sayısı 5 ile 10 arasında değişen beyitlerden oluşur. Bentlerin kafiye düzeni gazele benzer. Kimi zaman, bentlerin bütün dizeleri her bentte ayn ayn olmak üzere kendi aralarında kafiyeleşir. Bent sayısı 5 ile 10 arasında değişir. Daha artık da olabilir. Bendin son beytine rastta beyti ya da kendiye denir. Bu beyit her bendin sonunda değişir ve mutlaka kendi dizeleri arasında. bentten ayrı olarak kafiyeleşir.

*Terkîb-i bend*lerde genellikle, talihten ve hayattan şikâyetler, dini, tasavvufi, felsefi düşünceler anlatılmış, toplumsal yergi niteliğinde eleştirilere yer verilmiştir. Mersiyeler de genellikle *terkîb-i bend* 'biçimiyle yazılır.

Şiîler; Gâliye, Zeydiye ve İmamiye gibi birkaç sınıfa ayrılırlar da, günümüzde Şiî denince, umumiyetle İmâmiye anlaşılmaktadır. Bunlar, peygamberimizin (s.a.v.) dâr-ı bekâya irtihalinden sonra Hz. Ali (r.a.) ve sırasıyla iki oğlu ile torunlarını Allah'ın emri, Resulullahın tayini ve vasiyeti ile meşru imam (halife) kabul eder ve böylece on iki imama inanmayı imânî bir rükün olarak görürler. İşte bu fırkaya, imam olarak sadece on iki imamı kabul ettiklerinden dolayı *İsnâaşeriyye* (on ikiciler), imamlara inanmayı imanın şartlarından birisi olarak kabul ettiklerinden dolayı *İmâmiye*, hem itikat hem de ibadet ve muamelâtta İmam Cafer Sâdık'ın görüşlerine dayandıkları için *Caferiyye* adı verilmektedir.

On ikinci imamın gelişini beklemeleri sebebiyle *Ashabü'l-intizâr* ve on ikinci imam için çokça kullanılan *kâim* (hayatta olan) unvanına nisbetle *Kâimiyye* diye anılmaktadır (Fığlalı, 2001, s. 142).

Başta Hz. Ali olmak üzere on iki imama dair kaynaklarda bilgi bulunmakla birlikte *İsnâaşeriyye* tarafından adı söylenmeden *sâhibüzzaman*, *el-kâim*, *el-hücce*, *el-muntazar*, *el-mehdî* lakapları ile anıldıktan sonra *accelellâhu feracehu* (Allah zuhurunu çabuklaştırsın) duası eklenen Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Hasan hakkında yeterli bilgi yoktur. *İsnâaşeriyye*'ye göre Muhammed b. Hasan, babası Hasan el-Askerî'nin 8 Rebîülevvel 260 (1 Ocak 874) tarihinde vefatı üzerine evlerindeki mahzene girerek gözden kaybolmuştur. Şiîler onun halen sağ olduğuna ve kıyametten önce zuhur ederek zulümle dolmuş olan dünyada adaletle hükmedeceğine inandıklarından burada toplanıp dönüşü için dua ederler. On ikinci imamın kayboluşundan itibaren başlayan döneme *gaybet* dönemi denir (Fığlalı, 2001, s. 143).

On İki İmam

İmam 'Aliyyü'l-Murtazâ (ö. 40/660-61) ashâb-ı kirâmın büyüklerinden olup peygamberimizin damadı ve dördüncü halifesidir. Peygamberimizin amcası Ebû Tâlib'in oğludur. Künyesi Ebü'l-Hüseyin'dir. Bir diğer künyesi de peygamberimizin iltifat buyurarak söylediği Ebû Tûrâb'dır. Hiç puta tapmadan Müslüman olduğu için Kerremallahü vecchehu kahramanlığı ve çok cesur olmasından dolayı Kerrâr, Esedullahu'l-gâlib lakapları verilmiştir. Ayrıca takdir-i İlâhiyyeye gösterdiği tam rızadan dolayı da Murtazâ denilmiştir. Hz. Ali, Hicret'ten yirmi üç sene önce M. 579'da Mekke'de doğdu, 40/660-61'de şehit edildi. Hz. Ali aşere-i mübeşşere (cennetle müjdelenen) on sahâbîden dördüncüsü ve Ehl-i Beyt'in ilk halkasıdır (Fığlalı, 1989: :371)

Hız. Hüseyin, Hız. Ali'nin Hız. Fâtıma'dan doğan ikinci çocuğudur. İsmi, ağabeyi Hasan gibi, dedesi Hız. Muhammed tarafından konulmuştur (Demircan, 2013, s. 107).

Hilâfet Hız. Ali'den sonra Muaviye eliyle saltanata dönüştürülmüştür. Hız. Hüseyin'in ağabeyi Hız. Hasan, kan dökülmemesi ve fitne çıkmaması için Muaviye ile şartlı olarak sulh yoluna gitmiştir. Şartlardan biri de Muaviye'nin oğlunu tahta geçirmemesi idi. Hız. Hasan, Emevi devletince, eşi tarafından zehirletilip öldürölür ve Muaviye kendisi ölmeden önce, oğlu Yezid'i veliaht tayin eder. Hız. Hüseyin artık sulhu değil *kıyam*'ı ihtiyâr eder. Sevenleri ve akrabalarıyla Kûfe'ye, Kerbelâ'ya gelir. Kûfeliler daha önce Hız. Ali ve Hız. Hasan'a yaptıkları gibi Hız. Hüseyin'e de önce muhabbet ve bağılılıklarını bildirip sonra onu yalnız bırakırlar. Fuzûlî'nin Farsça Divanı'nın önsözünde Kufe halkı için "ahâlisinin şüursuzluğu" derken kastettiği şüursuzluk (en azından yaptıkları şüursuz işlerden biri) bu olsa gerek: *Benim gibi aşkın hışmına uğramış zavallı birinden şiir beklemek çok şaşırtıcıdır. Çünkü benim doğduğum ve yaşadığım yer Irak-ı Arab'dır. Burası sultanların gölgesinden uzaktır ve ahâlisinin şüursuzluğu yüzünden harap kalmış bir yerdir. Burası öyle bir bahçedir ki salınan servileri, sam yeli kasırgasının hortumları; açılmamış goncaları ise mazlum şehitlerin mezar kubbeleridir. Burası öyle bir meclistir ki şarabı, parça parça olmuş ciğerlerin kanı; musıkisi ise âvâre gariplerin iniltileridir. Ne mihnet (sıkıntı, meşakkat) artıran sahrâsına bir rahatlık esintisi uğramış ve ne de belâlarla dolu çölünde şefkat bulutunun, gam tozunu yatıştırma ümidi kalmıştır. Böyle bir çile ve riyâzet bahçesinde gönül goncası nasıl açar ve dil bülbülü ne terennüm eder?* (Muhammet Nur Doğan, 2002, s. 93).

Hız. Hüseyin ve beraberindeki 72-73 kişi 4.000 kişilik bir ordu tarafından kuşatılır. Ordudan kimileri onları, uzak memleketlere gitmeleri şartıyla, serbest bırakmayı düşündüyse de Şimr b. Zilcevşen ve Ömer b. Sa'd gibi bir takım kişiler, Fuzûlî diliyle söylersek, *Ya Yezîdün bey'atin kabûl itmek gerekse ya terk-i hayât eylemek* (Güngör, 1997, s. 350) demiş ve susuz bıraktıkları peygamber torununu ve onun oğullarını şehit etmişlerdir. Böylece tarihindeki belki de en acı olaya tanıklık eden bu topraklar, sonrasında da ıslah olmayıp sürekli saltanat-imâmet, saltanat-hilâfet, Sünnî-Şiî, tekke/tasavvuf-medrese/fıkıh arasındaki çatışmalara sahne olmuştur.

İmam Hasanü'l-Müctebâ b. Ali (ö. 49/669-70) Allah'ın elçisinin torunu, İslâm halifelerinin beşincisi, Ehl-i Beyt'in dördüncüsü Hız. Ali'nin oğludur. Künyesi Ebû

Muhammed, lâkabı Müctebâ'dır. Medine'de M. 625 yılının Ramazan ayında doğmuştur. Hz. Muhammed (S.A.V.) kulağına ezan ve ikâmet okuyup ismini Hasan koymuş, yedinci günü akika olarak iki koç kesmiştir. Sünnet ettirmiş, saçını da kestirmiş ve ağırlığına gümüş sadaka vermiştir. Medine'de 49/669-70 yılında vefât etmiştir (Fığlalı, "Ali", TDVİA; Ensariyan, a.g.e. , s. 403-404).

İmam Ali Zeyne'l-âbidîn b. Hüseyin ö. 94/712-13) Hazreti Hüseyin'in oğlu ve Hazreti Ali'nin torunudur. Kerbela'da bebek iken kaçırılarak, saklanarak kurtarılmış. On iki imamın dördüncüsü (Tabiin: Ashab-ı kiramı gören müslümanlar, peygamber efendimizi görmemiş, fakat ashab-ı kiramın sohbetine kavuşan, onlarla görüşüp konuşanlara verilen isimdir) olup, sahabelerin çoğunu görmüştür. O da şehit edilenlerdendir. Hazreti Hüseyin'in neslini devam ettirmesinden ötürü Seyyidü's-sâcidîn olarak anılmıştır. Büyük takva sahibi ve ibadete düşkünlüğünden ötürü, ibadet edenlerin süsü manasına gelen Zeyne'l-âbidîn lakabıyla meşhur olmuştur. Künyesi Ebu Muhammed (veya Ebü'l-Hasan) Ali bin Hüseyin bin Ali bin Ebi Talib şeklindedir (Ensariyan, a.g.e. s. 415).

İmam Muhammed Bâkır b. Zeyne'l-âbidîn (ö. 114/732-33) Ehl-i Beyt'tendir. İmam Cafer-i Sadık'ın babasıdır. Soyu, baba tarafından Hz. Hüseyin'e, anne tarafından da Hz. Hasan'a dayanmaktadır. İmamlar silsilesinin beşinci halkasını oluşturmuştur. Babası Ali'nin vefatından sonra, imamet makamına geçmiş ve yirmi yıla yakın insanlara doğru yolu göstermeye çalışarak, hidayetlerine vesile olmuştur. Künyesi Ebu Cafer Muhammed Bakır bin Ali bin Hüseyin bin Ali bin Ebu Talib şeklindedir (Ensariyan, a.g.e. s.427).

İmam Ca'ferü's-Sâdık b. Muhammedü'l-Bâkır (ö. 148/765-66) Hz. İmâm Cafer'üs Sâdık, 80/699-700'de, Rebiülevvelin on yedinci günü, dedesi Zeyne'l-âbidîn'in evinde, Medine-i Münevvere'de dünyaya gelmiştir. Babası Hz. İmâm Muhammedü'l-Bâkır, annesi Ümmü Ferve'dir. Ümmü Ferve hem ana hem baba tarafından Hz. Ebu Bekir'in kızıdan torunudur. Dolayısıyla İmam Caferü's-Sâdık'ın soyu hem Hz. Ebu Bekir'in hem Hz. Ali'nin soyuyla birleşmektedir. Künyeleri Ebû Abdullah, Ebû İsmail ve Ebû Mûsâ'dır. Lâkabı Sâdık'tır (Atalan, 2007, s. 41-42).

İmam Mûsâ Kâzım b. Ca'ferü's-sâdık (ö. 148/765-66) Hicret'in 128. yılında Safer ayının 28. gününde Mekke ile Medine arasında Ebvâ denilen yerde dünyaya gelmiştir. Babası Hz. İmâm Caferü's-sâdık, annesi Hamide-i Berberiyye'dir. Hz. İmâm Mûsâ-i Kâzım'ın künyeleri; Ebû'l-Hasan, İbrahim'dir. Lâkapları; Kâzım, Âlim, El-Abdü's-sâlih, Zeyne'l-müteheccidin'dir (Ensariyan, a.g.e., s. 442-444).

İmam Aliyyü'r-Rızâ b. Mûsâ Kâzım (ö. 183/799-800) Hicret'in 150. yılında Zilkade ayının 11. gününde Medine-i Münevvere'de dünyaya gelmiştir. Babası Hz. İmâm Mûsâ-i Kâzım, annesi Tâhire Hatun'dur. Hz. İmâm Aliyyü'r-Rızâ'nın künyeleri Ebu'l-Hasan'dır. Lâkapları Rızâ, Sâbir, Radyî, Zekiyy ve Veliyy'dir. En meşhur lakapları Rızâ'dır. Allahü Teâlâ'ya ve peygamberine râzî olduklarından ve herkesin rızasını kazandıklarından dolayı bu lâkapla anılmaktadır (Ensariyan, a.g. e., s.447).

İmam Muhammedü't-Takiyyü'l-Cevâd b. 'Aliyyü'r-Rızâ (ö. 203/818-19) 10 Recep 195/8 Nisan 811'de Medine-i Münevvere'de dünyaya gelmiştir. Muhammedü'l-Cevâd, Babası Hz. İmâm Aliyyü'r-Rızâ vefat ettiğinde 8 yaşlarında idi. Annesi Sebike Hanım'dır. İmâm Muhammedü'l-Cevâd'ın künyesi Ebû Câfer'dir. En meşhur lâkapları Cevâd ve Takî'dir. İmâm Muhammedü'l-Cevâd yahut İmâm Muhammedü't-Takiyyü'l-Cevâd diye de anılır (Ensariyan, a.g. e., s. 454-455).

İmam Aliyyü'n-Nakiyyü'l-Hâdî b. Muhammedü't-Takî (ö. 254/868)] 2 Recep 214/5 Eylül 829'da Medine'ye üç mil mesafede bulunan ve Hz. İmâm Mûsâ Kâzım tarafından kurulmuş olan Suryâ köyünde dünyaya gelmiştir. Babası, Hz.İmâm Muhammedü't-Takiyyü'l-Cevâd, annesi Seyyide Ümmü'l-Fazl diye anılan Semâne-tü'l-Magribiyye'dir. Hz. İmâm'ın künyeleri Ebu'l-Hasan'dır. Ebu'l-Hasan-ı sâlis diye anılmıştır. Lâkapları Nâsıh, Fettâh, Tayyib, Murtaza, Âlim, Fakîh, Emin, Mü'temen, Necip, Mütevekkil, Askeri, Hâdi ve Nakî'dir. Hz.İmâm Aliyyü'n-Nakî'nin, soyları, Hz. İmâm Hasanü'l-Askerî'den yürümüştür (Ensariyan, a.g. e., s. 460-461).

İmam Hasanü'l-Askerî b. Aliyyü'n-Nakî ve İmam Mehdî b. Hasanü'l-Askerî (ö. 260/873-74) 8 Rebiülahir 232/2 Aralık 846'da Medine-i Münevvere'de dünyaya gelmiştir. Babası Hz. İmâm Aliyyü'n-Nakiyyü'l-Hâdî, annesi Hadis'tir. Künyeleri; Ebû Muhammed; lâkapları Hâdî, Refik, Zekî, Tâkî, Hâlis ve Askerî'dir. Babasıyla Sâmirâ'da, Asker mahallesinde oturdukları için ikisine de Askeriyyen denmişti. Hz.İmâm Hasanü'l-Askerî'nin, Hz.İmâm Muhammed Mehdî'den başka evlâtları olmamıştır (Ensariyan, a.g. e., s.466).

Muhammed el-Mehdî el-Muntazar (el-Kâim, el-Hücce); on ikinci ve son imâm olan, Hz. İmâm Muhammed Mehdî, Samarra kentinde dünyaya gelmiştir (15 Şaban 255/29 Temmuz 869). Babası, Hz. İmâm Hasanü-Askerî, annesi Nercis Hatun'dur. Lâkapları; Sâhibü'z-zamân (zamânın sâhibi), Sâhibü'd-dâr (yurdun sâhibi), Kâim (ayakta duran, kıyâm eden), Hüccet (reddi mümkün olmayan kesin delil), Hâtim (hat-

meden, sona erdiren), Muntazar (beklenen), Nahiyetü'l-mukaddese (kutsanmış yön), Hâdî (hidâyete sevk eden) ve Mehdî (hidâyete ermiş)tir. En meşhur lâkapları ise; Sâhibü'z-zamân ve Hücet'tir (TDV İslam Ans. "İsnâaşeriyye" Mad C. 23, s.142).

Nev'î ve Eserleri

16. yy. şâirlerinden Nev'î'nin asıl adı Yahyâ olup 940/1533-34 yılında Malkara'da dünyaya gelmiştir. İlköğrenimini babasının yanında tamamlayan Nev'î, 1550 yılında İstanbul'a giderek medrese öğrenimine başlamıştır. Burada Ahaveyn (Ahmed ve Mehmed Efendi) adı verilen kardeşlerden ders almıştır. Müderris olduktan sonra İstanbul içinde ve dışında birçok medresede hocalık yapmıştır. 1590 yılında şehzâde hocalığı görevine getirilmiş, 1595'e kadar bu görevde kalmıştır. 1599'da vefat etmiştir. Tefsir, kelam, tasavvuf, akâid, fıkıh, mantık vb. konularda 30'dan fazla eserinin olduğu haber verilmesine rağmen bugün eserlerin hepsi elimizde yoktur. Edebiyat sahasında en önemli eseri Divanıdır. Nev'î, on iki imam olarak bilinen bu şahıslar hakkında 88 beyitlik bir terkib-i bend yazmıştır (Nev'î, TDVİA, C.33. s.52).

Edebî şahsiyeti konusunda Nejat Sefercioğlu şunları söylemektedir: Nev'î'nin şiirlerinde İslam dinine olan bağlılığın, aldığı tasavvuf terbiyesi ve mükemmel eğitimi ile edindiği İslami, beşeri ve devrinde geçerli ilimlere ait bilgilerin, âdet ve geleneklerinden gelen değerlerin, zamanının eğlence hayatıyla ilgili bilgilerle içinde yaşadığı günlük hayat ve tabiata ait izlenimlerin, en ince ayrıntısına kadar yer aldığını görüyoruz. Bunda, Nev'î'nin Allah vergisi sanatçı yeteneğinin yanı sıra, geniş bir hayal dünyasına sahip olmasının da önemli bir yeri vardır (Sefercioğlu, Âlim Bir Şâir: Nev'î, Dil ve Edebiyat, s. 18-39 www.ded.org.tr).

Terkib-i Bend

Burada terkib-i bendin asıl metni verildikten sonra Türkiye Türkçesi'ne aktarılıp manası verilecek ve şairin bu konudaki hissiyatı anlaşılmaya çalışılacaktır.²

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1

Tâ bende-i Hudâ vü mutî'-i peygamberem

Sultân-ı nüh sipihr ü şeh-i heft kişverem

² Metin; Nev'î Divanı, (Tenkidli Basım) Haz. Mertol Tulum, M. Ali Tanyeri, İst. 1977 adlı eserden alınmıştır(s.184).

Hüda'ya kul ve peygambere tabi olduğum için dokuz kat göğe ve yedi iklime padişahım.

Gönlüm benüm hazîne-i esrâr-ı gaybdur

Sûret-perest olan beni bilmez ne cevherem

Benim gönlüm bilinmeyen sırların hazinesi olduğu halde bunu bilmeyen suret-perestler (şekle tapanlar, şekle takılıp kalanlar) benim nasıl bir cevher olduğumu anlayamazlar.

Şunlar ki mübtedâ-yı ezelden haber bilür

Anlar beni ki zümre-i esmâya masdaram

Benim ta ezelden beri (ezelin başlangıcından bu yana) bütün isimlerin kökeni olduğumu herkes bilmektedir.

Vechümdedür rumûz-ı hurûf-ı ta'ayyünât

Ma'nî yüzinde 'arş-ı berîne berâberem

Yeryüzünde belirginleşen harflerin rumuzları (sembolleri, gizli manaları) benim yüzümde yazılıdır. Ma'na bakımından en yüksek gök katı ile beraberim.

Bakma benüm gedâlığuma iy 'azîz-i dehr

Gel benden iste cevheri kim kîmyâgerem

Ey, dünyanın azizi olan kişi, benim dilenci gibi görünmeme aldanma; zira ben bir kimyagerim, gel mücevheri benden iste.

Tîg-ı tevekkül ile iki âlemi tutup

Ne râgıb-ı sipâh ü ne muhtâc-ı leşkerem

Tevekkül (Bir işte sonuca ulaşmak için yapılması gerekeni yaptıktan sonra başarıyı Allah'tan bekleme'dir.) kılıcı ile iki dünyayı tuttuktan sonra ne askere muhtacım ne de orduya ihtiyacım var.

Terk oldu tâc-ı ser kemer-i fakr der-miyân

Ne bende-i vezir ü ne sultân-ı serverem

Baştan tacımızı terk ettik belimizde ise fakirlik kuşağı takılı. Bu halimizle ne

vezirlere kul köleyiz ne de sultanlara (Bektâşîlerin ve özellikle fakr u fenâ ehli dervişlerin giydikleri başlıkların dilimli biçimlerine terk adı verilmektedir).

Fakirlik, yoksulluk anlamlarına gelen fakr; insanların Allah karşısında acizliklerini bilmeleridir. Tasavvufta mevhum varlığı yok etmek, ondan sıyrılmaktır. Varlıktan geçip kendini Allah'ta yok etmektir.

Âb-ı hayât hâk ile yeksân gelür bana

Bir teşne-i mahabbet-i sâkî-i Kevserem

Kevser sâkîsinin muhabbetine susadığım için, ölümsüzlük suyu bana bir hiç gelir [Kevser sâkîsi, Hz. Ali'dir, çünkü cennette Kevser suyunu Hz. Ali dağıtacaktır (Onay, 1992, s.253)].

Erbâb-ı dil sözümden alur bûy-ı ma'rifet

Ben âteş-i mahabbet-i evlâda micmerem

Ben Hz. Ali'nin (dolayısıyla Hz. Muhammed'in evlatları) Hz. Hasan ile Hüseyin'in muhabbet ateşine micmer (buhurdan, tütüsü kabı) olduğum için, gönül ehli sözümden marifet kokusu alır.

Ben hod kimem ki da'vî-i hubb-ı 'Alî kılam

Ben hâksâr-ı hayl-i gulâmân-ı Kanberem

Ben Hz. Ali'nin kölelerinin ayakları altında bir toz zerreciğiyim. Bu yüzden ben kimim ki Ali sevgisi davası kılayım (Kamber: Hz. Ali'nin yanından hiç ayırmadığı kölesinden mülhem olarak sadık dost, yol arkadaşı, arkadaş ve evin gediklisi manalarına gelmektedir; ancak edebiyatımızda doğrudan Hz. Ali'nin kendisine bu sıfat verilmektedir).

Şâh-ı Necef halîfe-i dîn Murtazâ 'Alî

Sermâye-i velâyet ü şîr-i Hudâ 'Alî

(Ey) Necef şahı, ey dinin halifesi, (ey) velayetin sermayesi, (ey) Allah'ın arslanı, (ey) Murtaza, (ey) Ali!

2

'İlme Nebî medîne 'Ali oldu ana bâb

Ol kapuya seg oldu niçe şâh-ı kâm-yâb

İlim şehri Hz. Nebi (Hz. Muhammed) onun kapısı ise Hz. Ali oldu, o kapıya bir çok bahtı kutlu padişah ancak köpek olabildi (Bu konu divanlarda oldukça yer bulmaktadır. Örnek olarak Ümmî Sinan’ın şu beytilerini verebiliriz:

Bâbı sensin cümle ‘ilmiñ şehri şâh-ı Mustafâ

_Kenz-i a‘zam kapusın buldı cemâ‘at Murtazâ 13/6

Ol didi ben şehir-i ‘ilmüm kapusıdur Murtazâ

_Evliyâ ser-çeşmesin merdân iden Perverdigâr 24/7)

Çün ‘ilm evine ol kapudan itmedi duhûl

Her hâricî bilür mi nedür ‘ilm ile kitâb

O ilim evine o kapıdan (Hz. Ali kapısı) girmeyen kişi (haricî), ilim ile kitabın ne olduğunu bilmez (Hz. Ali döneminde Sıffin Savaşı’nda Muaviye’nin komutanlarından Amr b. As’ın ön sıradaki askerlerin mızraklarına Kur’ân-ı Kerîm sayfalarını taktırması üzerine oluşan “Hakem Olayı” sonrasında yaygınlaşan ve Hz. Ali’ye karşı çıkarak onun ölümüne sebep olan bir inanç sistemine “Hâricilik” denmekteydi).

Kadr ile başı göklere irmişdi gerçi kim

Alçak gönüllü olduğu için dindi Bû-türâb

Yücelikle başı göklere ermişti; ama (Hz. Ali) alçak gönüllü olduğu için Ebû Turâb denildi.

Mahşer gününde teşne-i âb-ı visâlüne

Lutf eyle ya ‘Alî umaruz sunasın şarâb

Ey Ali! Mahşer gününde lutfedip sana kavuşma susuzluğumuza/arzumıza şarap sunmanı umarız.

Sen mazhar-ı kerâmet-i külliyesin senün

Kutb-ı murâdun üzre döner işbu âsiyâb

Sen bütün cömertliklerin mazharısın, bu değirmen (dünya) senin muradın üzre döner.

Ol gice kim Burâk ile çıkdı göge Rasûl

Hîç senden özge kim var idi ana hem-rikâb

H. Peygamber miraç gecesi Burak ile göğe çıktığında, yanında senden başka yol arkadaşı mı vardı?

Ey zübde-i vücûd-ı beşer asl-ı kâyinât

Ey mâh-ı evc-i şer' ü şeh-i müşterî-cenâb

Ey insanlık âleminin özü, kâinatın aslı; ey şeriat burcunun ayı, ey müşteri gibi cömert ve iyi huylu padişah (Mars, Bircis, Jüpiter, Hürmüz. Altıncı felekte bir geze-gendir. Bu yıldızın etkisi altında doğmuş olanlar, terbiyeli, utangaç, iyi ve yumuşak huylu, alçakgönüllü, cömert olurlar. Düzgün ve güzel söz söylerler. Özellikle medhiyelerde bahsedilen kişiler düşüncelerinde ve işlerindeki isabetten dolayı müşteri yıldızına benzetilirler (Pala, 1995. s.413).

Serdâr-ı milk ü sâhib-i lâ seyf ü hel etâ

Leşker-keş-i vilâyet-i dîn mâlikü'r-rikâb

Ey mülkün komutanı, lâ seyf (Hz. Ali, Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber başta olmak üzere hemen bütün savaşlara katılmış, bu savaşlarda büyük kahramanlıklar göstermiştir. Bedir savaşında gece vakti kuyulardan tek başına askere su taşımıştır. Uhud'da gösterdiği kahramanlıklardan dolayı Hz. Peygamber kendisine Zülfikâr adlı kılıcı hediye etmiştir. Yine rivayete göre hatiften “Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr” (Ali'den başka yiğit, Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur) sözü bu savaşta duyulmuştur (M. Saffet Sarıkaya, Şah İsmail Hatayi'nin Şiirlerinde Hz. Ali, <http://www.msaffets.com/wp-content/uploads/Sahismail.pdf>). Ayrıca, Mehmet Yılmaz, Kültürümüzde Ayet ve Hadisler, İst. , 2013 . s. 404 ve *hel etanın* (“İnsan / Dehr” suresinin ilk ayetinin ilk kelimesi) *sahibi, din vilayetine asker toplayan, Döldül'ün sahibi*.

Şâhid yiter kemâle kelâmunda lev keşef

Kim nûr-ı kibriyâna degül mâsivâ hicâb

Sözünün olgunluğuna lev keşef şahit olarak yeter; çünkü senin nurunun büyüklüğüne bütün bir masiva perde olamaz (Bu “lev keşef” ibaresi Hz. Ali'ye izafeten söylenmiş “Lev keşef el-gıtai ma ezdet yakinen” yani “Eğer perdem kalksa bile yine benim yakînım artmaz, değişmez” anlamında bir söze işaret olmak üzere eski metinlerde çokça geçiyor. Mesela Sefine-i Mevleviye'de şöyle bir metin var:

Perde-i nefis olmayınca ber-taref

Âşikâr olmaz cemâl-i men ‘aref

Kim dimiş ma ezdet yakın

Mâh-ı evc-i lev-keşef Şâh-ı Necef

yahut mesela Rahmî de bir beytinde

Yâr-i kebel ol Hayder-i kerrâr Sultan-i Necef

Siz gibi mi itdi kim hakka didi “lev keşef” RDMY,mes.1/35 Resmî Dîvânı (Müslüm Yılmaz) şeklinde bu tabiri kullanmış. Ayrıca bkz. İsmail Rusûhî Ankaravî, 2008, s. 356).

Senden vücuda geldi ol iki vücûd-ı pâk

Birisi mihr-i enver ü birisi mâh-tâb

Biri parlak güneş biri ay ışığı olan o iki temiz varlık (Hasan ve Hüseyin) senden vücuda geldi.

Ay u güneş ol iki cemâlün firâkına

Tâ haşre dek ola ser-i ser-geşte hîzâb

Ay ve güneş o iki güzelin ayrılığından dolayı, haşre dek başı dönmüş sarhoş dalgalar gibi dönüp dolaşacaktır.

Yaşlar döküp sehâb-ı felek geydi karalar

Saçdı zemîn o hasret ile başına türâb

Bulutlar yaşlar döküp karalar giydi, yeryüzü o hasret ile başına toprak saçtı.

Kanı ol iki şâh-ı şehidân-ı Kerbelâ

Sâlâr-ı dîn Hüseyin ü Hasan ibn-i Murtazâ

Nerede o Kerbela şehitlerinin şahı? Nerede dinin kumandanı Hüseyin ve Hasan ibn-i Murtazâ?

3

Ol iki merdümün demi çün kim revâ ola

İki gözüm bu derd ile demdür ki kan ola

Hz. Peygamber'in gözbebeği olan Hasan ve Hüseyin'e kanı reva görüldüğü için, iki gözüme bu dert ile kan dolsa yeridir.

İki imâm iki göz idi iki 'âleme

Çün gitdi yegdür ol ki ne cân u cihân ola

Madem iki cihana imam olan o iki göz bu âlemden gitti, o halde can da cihan da kalmasin, ne anlamı var?

Dürr-i yetîm iken ne 'acebdür ki kan ile

Birisi la'l ü biri 'akîk-i Yemân ola

Eşsiz ve tek inciler iken kanlara bulanıp birinin lal ve birinin akik taşına dönmesi ne acayıptır.

Rûh-ı 'Alî vü kurre-i 'ayn-i rasûl-i Hak

Ne böyle pâk gevher ü ne böyle kân ola

O iki imam, Ali'nin ruhu ve resulün göz bebeğidir. Böyle maden ve böyle inciler nerede bulunur?

Îmân evini bunlar idi muhkem eyleyen

Bunlara her ki kasdı yamandur yaman ola

İman evini sağlamlaştıran bu zatlar için kim kötü düşünürse, akıbetleri kötü olsun!

Oldı Hasan libâs-ı sa'âdetle cilve-ger

Rûh-ı Hüseyin'e mesned-i cennet mekân ola

Hasan mutluluk elbisesiyle arz-ı endâm etti, Hüseyin'in ruhuna cennet döşekleri mekân olsun.

Geldi zuhûra sonra İmâm-ı 'Alî Rızâ

Ki cihâna hâk-i deri râygân ola

Sonra İmam Ali Rıza zuhura geldi. Onun kapısının cihana toprağı boldur (Cömertliği ve infaktaki hassasiyeti anlatılıyor olabilir. Şu söz Ona aittir: Allah bütün insanların köle azat etme gücüne sahip olmadıklarını bildiği için onların cennete gitmelerinin yolunu yemek yedirmek kıldı (Ensariyan, 2009, s. 448).

Müstagni idi iki cihandan o şâh-ı dîn

Yokluk vilâyetinde diler kâmrân ola

O dîn şahı iki cihandan da müstağni idi, dünyayı sevmezdi, ibadeti cennet için yapmazdı. Yokluk vilayetinde arzusunu gidermek isterdi.

Tâc itdi terk fakr ile buldı gınâ-yı kalb

Milk-i rızâda husrev-i sâhib-kırân ola

İmam Rıza tacı terk etti, fakirlik ile kalp zenginliğini elde etti. O, Allah'ın rızasının mülkünde başarılı bir hükümdârdır.

Haddi degül ki vasf ide ol şâhı her gedâ

Kâl ehli hoş durur burada bî-zebân ola

Onu vasf etmek her kulun haddi değildir. Halden anlamayan söz ehlinin bu konuda dilsiz kesilmesi uygundur.

Geldi bu kez Muhammed-i Bâkır imâm-ı dîn

İzi tozu melek gözine armağan ola

Sonra dinin önderi Muhammed Bakır geldi. Onun izinin tozu melek gözüne armağandır, sürmedir.

Ey dil kanı bunun gibi bir şâh-ı muhterem

Kim nûr-ı hulkı gün gibi halka 'ıyân ola

Ey gönül! Bunun gibi yaratılış ve ahlakının nuru halka gün gibi aşikâr olan bir muhterem zat var mıdır?

Şâh-ı kerîm ü sâhib-i ref'et emîn-i dîn

Mâh-ı yegâne-i felek ü mihter-i zemîn

(Ey!) Yeryüzün ulusu, feleğin yegane ayı, cömert padişah, dinin güvencesi.

4

Nûr oldı tâ ki Ca'fer-i Sâdıkda âşikâr

Ol şâh buldı sıdk ile gün gibi iştiâr

Cafer-i Sadık'ta nur aşikâr oldu, o padişah doğruluk ve sadakatle gün gibi şöhret buldu.

Sultân-ı milk ü millet ü hâkân-ı şark u garb

Deryâ-yı cûd u şehir-i kerem mîr-i tâc-dâr

Mülk ve milletin sultanı, doğunun ve batının hakanıdır; cömertlik denizi, kerem şehri ve taç sahibi bir beydir.

Eyler anun safâsına devri tokuz felek

Eyler anun du'âsına hâk-i zemîn karâr

Dokuz felek Onun şevkiyle döner, yeryüzü Onun duasıyla böyle durur.

Hîş-i rasûl ü ibn-i 'Alî murtazâ-yı dîn

Ser-tâc-ı cîl-i âl-i 'abâ mâh-ı gül-'izâr

Dinin güzide şahsiyeti Ali'nin oğlu ve resulün akrabası; âl-i 'abâ halkının baş tacı, gül bahçesinin ayıdır (Aba (kaftan, cübbe) ailesi demektir. Rivayete göre, bir gün Hz. Peygamber (s.a.v.) üzerinde aba bulunurken, yanına gelen Hz. Ali'yi, kızı Hz. Fatıma'yı, torunları Hasan ve Hüseyin'i bu abanın altında toplar. Bu şekilde, Hz. Peygamber (s.a.v.) 'in yakınlarını belirleyen bir ifade olmak üzere, adı zikredilen kişiler "âl-i aba" terimiyle anılmışlardır. Sayıları, Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Fatıma olmak üzere beş kişiden müteşekkil olduğu için bir elin beş parmağına benzetilerek "pençe-i âl-i aba" yahut "penç ten-i âl-i aba" gibi isimlerle de anılmışlardır (Cebecioğlu, 2014, s.11).

Pes geldi sonra Mûsî-i Kâzım imâm-ı Hak

Deryâ-yı hilm ü 'ilm ü kerem şâh-ı nâm-dâr

Yumuşak başlılık, ilim ve cömertlik deryası, namılı padişah, sonra Hak imam Musa Kazım geldi.

Çün kûh-ı hilm ü bahr-i 'atâyidi lâ-cerem

Makbûl idi elinde seg-i nefis-i nâ-be-kâr

Şüphesiz yumuşak başlılık dağı ve cömertlik denizi idi; nefis-i emmâresini ancak işe yaramaz bir köpek haline gelmişse kabul ederdi.

Bünyâd-ı zulmi yıkmış idi dest-i ‘adl ile

Dîvâr-ı dîni şer’ ile kılmışdı üstüvâr

Zulmün temelini adalet eliyle yıkmıştı, din duvarını şeriat ile sağlamlaştırmıştı.

Sırr-ı kazâ vü ‘ilm-i kaderden habîr idi

Bulmuşdı fazl u ma’rifet-i Hakk’a iktidâr

Kaza sırrından ve kader ilminden haberdar idi, Hakk’ın fazilet ve marifetini bulmaya güç yetirmişti.

Sonra şehîd-i şâh-ı Horasân idüp zuhûr

Hatm oldu anda ‘izzet ü temkîn ile vakâr

Sonra, izzet ve ağırbaşlılığın kendisiyle son derecesine vardığı şehit Horasan şahı zuhur etti.

Hâk-i derini başuma tâc eyledüm diyü

Şâh-ı ‘Acem anunla ider şimdi iftihâr

Acem şahı şimdi Onun kapısının toprağını başına taç ederek övünür.

Gündüz birisi hizmetin eyler gice biri

Mihr ile mâh meşhedine oldu türbe-dâr

Ay ve güneş Onun kabrinde türbedar olmuş, biri gece biri de gündüz Onun hizmetindedir.

Mirâs idi ‘Alî’den ana tîg ile livâ

Eylerdi şîr-i düşmeni şemşîr ile şikâr

Ona Ali’den mirastı kılıç ile sancak, düşman aslanını kılıç ile avlardı.

Çün ba’dehu İmâm-ı Takî sâhibü’s-sükûn

Oldı kemâl ü hikmet ile merd-i zû-fünûn

Ondan sonra olgunluk ve bilgelik sahibi, ilim ve fenlere vâkıf, vakar ve sükunet sahibi İmam Tâkî geldi.

Zühhd ü salâh ile teni olmuşdı cümle cân

Başdan ayaga nûr idi ol mâh-ı âsmân

O gökyüzünün parlak ayın takva ve ibadetle bedeni bile ruh haline gelmiş, baştan ayağa nur haline gelmişti.

Sonra gelüp İmâm-ı Tâkî ol vücûd-ı pâk

Ma'sûm u tâhir idi günehten ol bî-gümân

Sonra günahattan korunmuş, temiz olan o günahsız İmam Taki geldi.

Yüz sürdi her ki dâmen-i pâkine ol şehün

Kadr ile başı irdi göge oldı kâmrân

Onun temiz eteğine yüz süren herkesin başı yücelikle göge erdi, saadeti buldu.

Bâg-ı vücûda sonra gelüp şâh-ı 'Askerî

Oldı derûnı gevher-i sıdk u safâya kân

Sonra sinesi doğruluk, sadakat ve temizlik kaynağı olan İmam Hasan Askerî varlık bahçesine geldi.

Çün hâtemü'l-velâye olup hâdî-i yakîn

Geldi cihâna zahmet ile Mehdi-i zamân

Sonra İmam Mehdi velayetin mührü/son durağı ve hidayet kaynağı olarak zorluklarla bu cihana geldi.

Sırr-ı şeri'at oldı zamânında âşikâr

Gösterdi cümle halka hakikat nûrın 'ıyân

Şeriatin sırrı onun zamanında aşikâr oldu, cümle âleme hakikat nurunu ayan beyan gösterdi.

Hakku'l-yakîne her kişi devrinde buldı yol

Hak'dan ırag olanlara itdi Hakk'ı beyân

Herkes Onun zamanında hakku'l-yakîne yol buldu. O, Hak'tan uzak olanlara Hak yolunu gösterdi (Kâşanî, Hakka'l-yakîn'i kişinin; Hakk'ın hakikatini ay-

ne'l-cem'i'l-ehadiyye makamında müşahede etmesidir, diye tanımlar. Bu durumda kul, Hak'ta fani olur; hal, söz ve şuhudî açıdan Hak ile bakî olur. Yalnız Hak ile ilmen bakî olmak, hakka'l-yakîn olmaz. Meselâ, her akıllı kişinin ölümü bilmesi, ilme'l-yakîndir. Melekleri müşahedeye başlayınca ayne'l-yakîn, ölümü tadınca hakka'l-yakîn olur. Yani bilmek, görmek, tatmak birbirinden farklıdır. Bu konuda bazı âlimler, ilme'l-yakîn, şeriatın dışıdır; ayne'l-yakîn, şeriatta ihlastır; hakka'l-yakîn, şeriatta hakikati, müşahede etmektir, demiştir. (Cebecioğlu, a.g.e.s.99).

Keşf oldı perde zâhir ü bâtın bir oldı hep

Tevhîde irdi ulu kiçi pîr ile cüvân

Perde açıldı ve zahir batın bir oldu, devrinde büyük küçük, genç yaşlı, herkes tevhid sırrına ulaştı.

Nûr-ı cemâli ile gidüp zulmet-i celâl

Yandı yüzi fûrûğı ile şem'-i hânedân

Yüzünün güzelliğinin nuru ile öfkenin karanlığı gitti, yüzünün ışıyla Ehl-i Beyt'in mumu yandı.

Evlâd-ı pâki Hazret-i Hayrî'n-nisâ için

Her kim dil uzada göreyin ola bî-zebân

Kadınların en hayırlısı Hz. Fâtıma'nın temiz evlatlarına kim dil uzatırsa dilsiz kesilsin.

Bunlar durur nücûm-ı sa'âdet çerâğ-ı dîn

Bunlar durur olan on iki burca pâsbân

Saadet yıldızı ve dinin ışığı o pak evlatlardır, on iki burcun bekçisi onlardır.

Bunlar yüzi suyına döner âsiyâb-ı çarh

Bunlar du'âsı ile turur kevn ü mekân

Felek değirmeni bunların yüzü suyu hürmetine döner, kainat bunların duası ile ayakta durur.

Bunlardadır mürüvvet ü bunlardadır sehâ

Bunlara geldi şefkat ile rahmet ü 'atâ

Yiğitlik bunlarda, cömertlik bunlardadır. Şefkat, rahmet ve eli açıklık bunlara bahşedilmiştir.

6

‘İşkına bunların dü cihân oldu mübtelâ

Yohsul u bay u pîr ü cüvân şâh ile gedâ

Fakir zengin, genç yaşlı, padişah köle. Bunların aşkına iki cihan müptela oldu.

İllerden oldu Hazret-i Hanun ‘ale’l-husus

‘İşkî ziyâde bunlara vü hubbî bî-riyâ

Özellikle hazreti padişahın (Kanunî) bunlara aşkı ve sevgisi herkesten çok oldu.

Kimdir bana sorarsan o hân-ı serîr ü taht

Oldur bugün semiyî-i ‘Alî-likâ

Bana o taht sahibi han kimdir diye sorarsan, odur bugün Ali yüzlü yüce insan.

Âh-ı kerem muhibb-i ‘Alî tâbî’-i rasûl

Asl u nesîb ü server ü zü’l-kadri ve’l-atâ

Keremin âhı, Ali’nin seveni, Resul’e tâbî olandır; aslı nesli temiz, yücelik ve cömertlik sahibidir.

Ceddün ki şâh-ı milk-i Karamân idi senün

‘Adl ü şecâ’at ile kerem hûy idi ana

Senin, hamuru adalet, yiğitlik ve cömertlikle yoğrulmuş ceddin Karaman mülkünün padişahı idi.

Mîrânun oldu seyf ü şecâ’at senün bugün

Olsa musahharun n’ola şimşîr ile livâ

Bugün yiğitlik ve cesaret senin beylerindir; kılıç ve sancak sahibi olsan buna şaşılır mı?

Hân oğlu hân olup sana beglik sezâyiken

Kimdür cihânda idebile çûn ile çerâ

Sen han oğlu han olup beylik senin hakkın iken, cihanda kim bunun neden ve niçinini sorabilir?

Oldı hilâl ser-i alemi tûgı mihr-i çarh

Seyr-i livâ-yı ‘izzetüne ‘arş müntehâ

Hilal onun sancağının başı, feleğin güneşi tuğu oldu; izzet sancağı ta arşa dek dalgalandı.

‘Adlün cihânı sulh ile şol denlü tutdı kim

Oldı ‘adû musâhib ü bîgâne âşinâ

Adaletin cihana barış havasıyla öyle yayıldı ki düşmanlar dost, yabancılar aşina oldu.

Üns eyler âdem oğlıyle şimdi vahş u tayr

Âhûlar ile sohbet ider şîr ü ejdehâ

Vahşi hayvanlar ve kuşlar bile şimdi insanlarla yakınlık kurar. Aslan ve ejderhalar ceylanlarla sohbet eder.

Zulm ile kimse gayrîye bir sille uramaz

Rûy-ı defe meğır ki tarab-sâz- hoş-nevâ

Çalgıcının, defin yüzüne güzel bir nağme vuruşundan başka kimse zulmedip de başkasına bir tokat atamaz.

Envâ’-ı ni’metünle cihânı konukladun

Vahş u tuyûr u ins ile cin oldı imtilâ

Çeşit çeşit nimetlerinle, vahşi hayvanları, kuşları, insan ve cinler; hâsılı bütün cihânı ağırladın.

Kem kâse bezm-i işretüne mâh-ı âsmân

Yitmez ziyâfetünde simât olsa kehkeşân

Gökteki ay işret meclisine kadeh olsa az gelir; verdiği ziyafete saman yolu sofraya yetmez.

Bezmünde nukl ola yaraşur encüm-i felek

Sâkîler oldu meclisüne hûr ile melek

Feleğin yıldızları meclisteki sofrana meze olsa yakışır. Huri ve melekler meclisinde saki olmuştur.

Şol denlü itdi nâleyi bezmünde çeng ü 'ûd

Çıkıdı simâke na'ra vü cû eyledi semek

Meclisinde çeng ve ud o kadar inledi ki, balık gökyüzünün en yüksek noktasına, nara atıp seni aramaya çıktı (Simâk, A'zel ve râmih olmak üzere gökyüzünde bulunan iki burcun en yüksek noktalarıdır).

'İşret deminde yitmeye erbâb-ı bezmüne

Deryâlar olsalar meze-i hânuna yemek

İşret zamanında meclisindeki adamlar için hazırlanan sofraya denizler meze olsa yetmez.

Sana 'adû-yı bî-dil ider mi mukabele

Çün kim siper misâli demürden değil yürek

Yüreği siper gibi demirden değilken korkak düşman sana nasıl karşı durabilir?

Başı dikildi nîzene bûstân-ı dehrde

Dimezdi her 'adû feleğe gerçi kim kelek

Senin döneminde düşmanlar, bu dünya bostanında başlarının gitmesi korkusundan feleğe kelek bile diyemezler.

Hânum kapunda olalı meddâh-ı çâr-yâr

Tahsîn ider felekde sözüm gû iden melek

Ey padişah! Senin kapında dört halifeyi öven sözler söylediğimden beri, felekteki melekler sözlerimi över ve bana eşlik eder.

Nev'înün eyle fazlile 'irfânına nazar

Kesb-i kemâl idince çeküpdür nice emek

(Ey padişah!) Lutfet Nev'î'nin faziletine, ilim, irfanına bak. Nev'î olgunluk kazanmak için nice emek çekmiştir.

Geldüm ki nakd-i ma'rifetüm sana 'arz idem

Zîrâ ki beglerün nazar-ı pâkidür mehek

Marifetimi, birikimimi sana arz etmeye geldim; çünkü ölçüt temiz bakışa/nazara sahip olan beyin, hükümdarındır.

Bir at 'inâyet eyle bana kim piyâdeyem

Ma'lûm olan hikâyeti lâzım değül dimek

Malumu 'ilâm gerekmez, bana bir at hediye et; çünkü yayayım bilinen bir konuyu tekrar söylemeye gerek yoktur.

(Metnin bu bölümü dua bölümüdür. Şair padişaha dua etmektedir).

Tâ kim dike livâsını çarh üzre mihr ü mâh

Tâ kim tura sevâbit ü seyyâr-ı nüh felek

Sen haşre denlü defter-i 'âlemde sâbit ol

Nâm-ı 'adûnı eyleye dest-i zamâne hâk

Ay ve güneş gökyüzüne sancağını dikinceye ve dokuz felek gezegenleri sabit duruncaya kadar kısaca; ay ve güneş gökyüzüne sancağını dikmeye devam ettikçe ve dokuz felek gezegenleri sabit durdukça sen haşre dek âlem defterinde kayıtlı ol, feleğin eli düşmanın ismini hâk ile yeksân etsin.

Körpe budaklarını ser-efrâz ide Hudâ

Bezm-i cihânda devlet ü kadrün müdâm ola

Allah körpe budaklarını büyütsün, serpiştirsin; devletin ve yüceliğin bu cihan meclisinde dâim olsun.

Sonuç

Nev'î, birinci bendde geleneğe uygun olarak; Allah'a kul ve peygambere ümmet olduğu için yedi iklim padişah olduğunu söyledikten sonra; kendi gönlündeki sırlara vakıf olamayanların kıymetini bilemeyeceğini vurgulamaktadır. Dünyada izzet sahibi kişilerin görünüşe aldanmamaları ve mücevheri kendisinden istemelerini söylüyor. Tevekkül kılıcını kuşandığı için askere ve orduya ihtiyacı olmadığını, tacı tahtı terk edip fakirlik kuşağına büründüğünü beyan etmektedir. Kevser sakisinin muhabbetine susadığını, bunu içerse ölümsüzlük suyunun bile hiç geleceğini bildiriyor. Ehl-i Beyt'in ayaklarının altında bir toz zerreciği iken nasıl olur da Hz. Ali ve onun çocuklarının davasını kılayım diyerek çaresizliğini belirtmiştir.

Nev'î ikinci bendde; Hz. Peygamberin “Ben ilim şehriyim, Ali onun kapısıdır” sözünü hatırlatarak o kapıya birçok büyük padişahın ancak köpek olabildiğini, o ilim evine Hz. Ali kapısından girmeyenlerin kitabın ne olduğunu bilemeyeceklerini bildirmektedir. Tevazu sahibi Hz. Ali'den mahşer gününde vuslat şarabı sunmasını istemektedir. Devamında ise, bütün cömertliklerin mazharı, dünyanın dönme sebebi, insanlığın özü, kâinatın aslı, şeriat burcunun parlak ayı, Müşteri gibi cömert padişah diyerek Hz. Ali övgüsünü devam ettirmiştir.

Mülkün komutanı, “lâ seyf” ve “hel atâ” sahibi, olgun sözlerine hiçbir şeyin perde olamayacağı belirtildikten sonra biri güneş, öteki ay olarak tavsif edilen Hz. Hasan ile Hüseyin'in ondan meydana geldiği, bunların ayrılığından dolayı ay ve güneşin başıboş bir serseri gibi dolaşacakları, bulutların yaş döküp karalar giydiği vurgulanmaktadır. Akabinde bu şehitler nerede diye sormaktadır.

Üçüncü Bendde, Hz. Peygamberin *torunlarının kanı döküldüğü için benim de gözüme kan dolsa yeridir* dedikten sonra artık hiçbir şeyin anlamının kalmadığı, iman evini sağlamlaştıran bu zatların hakkında kötü düşünenlerin akıbetlerinin kötü olması için dua ediyor. Hasan ve Hüseyin'den sonra imam Ali Rıza'nın zuhur ettiğini ve onun kapısının toprağının bütün cihana yetecek kadar bol olduğunu, iki cihandan müstağni iken tacı terk ettiğini, bu suretle kalp zenginliğine ulaştığını belirtiyor. Böyle bir kimsenin Allah'ın rızasında hükümdarlık mertebesine ulaşacağını söylüyor. Daha sonra dinin önderi Muhammed Bakır gelmiştir. Yeryüzünde ondan ulusu, faziletlisi yoktur denmektedir.

Dördüncü bendde doğruluk ve sadakatin sembolü, doğunun ve batının hakarı, cömertlik denizi şeklinde tavsif edilen Ca'fer-i Sâdık anlatıldıktan sonra; hilm ve

cömertlik sahibi, zulmün temelini adaletiyle yıkan, din duvarını şeriatla sağlamlaştıran, kader ve kaza ilminden haberdar olan imam Musa Kazım dile getirilmiştir. Daha sonra ise Horasan şahı, ilim ve bilgelik sahibi vakar ve sükûnet sahibi imam Tâkî benddeki yerini almıştır.

Beşinci bendde; baştan ayağa nur olarak tavsif edilen imam Tâkî'den sonra imam Hasan Askerî varlık bahçesine gelmiştir. Daha sonra velayetin mührü ve hidayet kaynağı olarak vasf edilen imam Mehdi zuhur etmiştir. Herkes onunla hakke'l-yakîn mertebesine erişmiştir. Çünkü o, Hak'tan uzak olanlara Hak yolunu göstermektedir. Herkes onunla tevhid sırrına erecektir.

Bu bendde daha sonra tekrar dua faslı yer almaktadır.

Altıncı bendde ise Kanûnî Sultan Süleyman'ın bende-i âl-i abâ olduğu, Ehl-i Beyt'e muhabbetinin herkesten ziyade olduğu ve ülkeyi adaletle yönettiği anlatıldık-tan sonra bir istekte bulunulmuştur.

Daha sonra asıl dua bölümüne geçilmiş ve aşağıdaki dua cümleleriyle eser son bulmuştur:

Ay ve güneş gökyüzüne sancağını dikinceye ve dokuz felek gezegenleri sabit duruncaya kadar kısaca; ay ve güneş gökyüzüne sancağını dikmeye devam ettikçe ve dokuz felek gezegenleri sabit durdukça sen haşre dek âlem defterinde kayıtlı ol, feleğin eli düşmanın ismini hâk ile yeksân etsin. Allah körpe budaklarını büyütsün, serpiştirsün; devletin ve yüceliğin bu cihan meclisinde dâim olsun.

KAYNAKÇA

- Atalan, Mehmet (2007). Cafer-i Sadık, TDV Yay., Ankara.
- Bilgin, Azmi, Ümmî Sinan Divanı, Kültür Bakanlığı e-kitap.
- Cebecioğlu, Ethem (2009). Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, İstanbul..
- Demircan, Adnan (2013). İslam Tarihinin İlk Asrında İktidar Mücadelesi, İstanbul.
- Doğan, Muhammet Nur “20029. Fuzûlî'nin Poetikası, Ötüken Yay., İstanbul.
- Fırlı, Ethem Ruhi (1989). “Hz. Ali” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 2, İstanbul.

- Fığlalı, Ethem Ruhi (2001). “İsnâaşeriyye”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Diyanet Vakfı Yayınları, C. 23, s. 44, İstanbul.
- Fuzûlî, Hadîkatü's-Sü'edâ (1987). (hızl. Şeyma Güngör), Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.
- Hüseyin, Ensariyan (2009). Arş Misafirleri Ehl-i Beyt, (çev: İsmail Bendiderya, Cafer Bendiderya), Ensariyan Yay., İran/Kum.
- İsmail Rusûhî Ankaravî (2008). Makâsıd-ı Aliyye Fî-Şerh-i Tâiyye, (haz. Mehmet Demirci), İstanbul.
- Nev'î Divanı (19779. (Tenkidli Basım), Haz. Mertol Tulum, M. Ali Tanyeri, İstanbul.
- Onay, Ahmet Talat (1992). Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar (Haz. Cemal Kurnaz), Ankara.
- Pala, İskender (1995). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Ankara.
- Sarıkaya, M. Saffet, Şah İsmail Hatayi'nin Şiirlerinde Hz. Ali, (<http://www.msaffets.com/wp-content/uploads/Sahismail.pdf>).
- Sefercioğlu, Nejat (1990). Nev'î Divanının Tahlili, Ankara.
- UludaĖ, Süleyman (1991). Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul.
- Yılmaz, Mehmet (2013). Kùltürümüzde Ayet ve Hadisler, İstanbul.

NEV'Î UND SEIN TERKİB-İ BEND (DICHTUNGSART IN DER DIWAN DICHUNG) ÜBER DIE AHL AL-BAİT

Doç. Dr. Süleyman SOLMAZ³

Fazit

Wie bei den anderen Künsten, ist die Religion auch die Quelle der Literatur. Der Einfluss der Religion auf die Literatur oder der Einfluss der Literatur auf die Religion wurde schon immer diskutiert. Bei diesem Prozess spielten nicht nur religiöse Regeln eine Rolle, auch waren einige religiöse Begebenheiten sehr wichtig. Der Prophet des Islams, Mohammed (saw), seine Tochter Fatima, sein Schwiegersohn Ali, seine Enkel Hasan und Husain werden ““âl-i abâ” genannt. Mit anderen Worten werden sie als Pençe-i Âli Aba bezeichnet. Ein anderer Name dieser Gruppe ist auch “Ahl al-bait”. Diesen Begriffen und Konnotationen, die als Leute des Hauses übersetzt werden können, werden im Islam, besonders in Orden, Konfessionen und Lebensarten wie im Alevitentum, im Bektaschi Tariqa und im Mevlevi Tariqa, eine besondere Bedeutung zugeschrieben. Ali hat eine besondere Rolle in islamischer Geschichte. Seine Söhne Hasan und Husain wurden in unserer Kultur und Literatur oft thematisiert. Die Ahl al-bait inspirierten Gedichte vieler Dichter, die sich als „bende-i âl-i abâ” (Sklave der Leute des Hauses) bezeichnen. Besonders, Zain al- Abidin, Husains Sohn und vierter Nachfolger der Reihe, hat eine besondere Stellung zwischen den zwölf Imamen und kommt in unserer Literatur in vielen Werken zum Vorschein. Der Diwan Dichter Malkarali Nev'î, dessen Gedicht hier aufgearbeitet wurde, behandelt hier das Phänomen der Zwölf Imame im Kontext der Angehörigkeit. Es ist bekannt, dass in unserer Literatur “manzum und mensur” (Versmaße) Werke über die Ahl al-bait verfasst worden sind. Obwohl ein bedeutender Teil dieser, Gemeinsamkeiten aufweisen, kann man sehen, dass jedes ein anderes Gefühl und eine andere Euphorie besitzt. Als einer der bedeutendsten Dichter des 16. Jahrhunderts, ist Nev'îs' auffallendste Eigenschaft, seine tiefgründige Liebe und emotionale Nähe zu den Ahl al-bait. Wie die Liebe zu den Ahl al-bait, besonders im 16. Jahrhundert, behandelt wurde, wie dieser Liebe von unseren Dichtern eine Bedeutung zugeschrieben wurde, kann man am Beispiel Nev'î aus dem 16. Jahrhundert erkennen. Es ist zu wissen, dass der Begriff des Ahl al-bait nicht verstanden werden kann, bevor man nicht weiß, wer die Zwölf Imame waren

³ Pamukkale Universität, Fakultät für Naturwissenschaften und Kunst, ssolmaz@pau.edu.tr